

ДО 90-РІЧЧЯ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

УДК 94:378.4(477.42)

Олег Швидак,
Сергій Міщук,
Андрій Шевчук
(м. Житомир)

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ

У дослідженні представлено документи, які висвітлюють історію створення в 1919 р. Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ключові слова: Житомирський державний університет імені Івана Франка, документи, Державний архів Житомирської області, викладачі, протоколи.

Процес становлення України як незалежної держави та демократичні зміни позитивно вплинули на розвиток історичної науки. Вчені-історики отримали можливість займатися регіональною проблематикою. Виник цілком природний інтерес до історії рідного краю, міста, села, підприємства, вулиці, навчального закладу.

Одним із перших університетів в Україні, народжених потужною хвилею національного відродження майже 90 років тому, був Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Питання утворення навчального закладу розглядалося рядом дослідників, але їхні розвідки мали науково-популярний характер [1].

У XIX – на початку XX ст. у Волинській губернії з центром у місті Житомир не було жодного вищого навчального закладу. Це становило серйозну проблему, тому з початком революційних подій 1917 року місцева влада взялася за вирішення цього питання.

На початку 1918 року Волинська губернська управа разом зі шкільною радою звернулися до Міністерства освіти з пропозицією заснувати вчительський інститут. Проте, враховуючи складну політичну ситуацію в тогочасній Україні, цього не вдалося здійснити.

З приходом гетьмана Скоропадського до влади губернська управа у червні 1918 року запропонувала Міністерству освіти перевести до Житомира вчительський інститут із Кишинєва.

Улітку 1919 року Наркомат освіти України прийняв рішення про створення в Житомирі вчительського інституту, а також було сформовано першу педагогічну Раду на чолі з П.Н. Абрамовичем. Розпочато роботу з підбору слухачів та викладачів до

новоствореного інституту. Приміщенням для інституту став споруджений ще в 1862 році навчальний корпус Житомирської чоловічої гімназії, яка перестала функціонувати в 1918 році.

16 жовтня 1919 року почалися заняття на словесно-історичному, фізико-математичному та природничо-географічному факультетах. Спочатку інститут мав назву Волинського, а згодом – Житомирського педагогічного.

Першими студентами стали 53 слухачі дворічних педагогічних курсів, учителі навколишніх сіл, 5 випускників гімназії й ті, хто перевівся з інших університетів, зокрема Київського. На початку 1920 року студентами були 350 осіб, але фактично навчалось 180.

Першим ректором інституту став активний громадський діяч, відомий історик та етнограф Петро Никандрович Абрамович. Педагогічний колектив укомплектували в основному з відомих учених Волині. Це О.А. Фотинський – історик, Є.О. Ненадкевич – відомий знавець мов і літератур, Є.С. Бражніков – фахівець із педагогіки та інші.

Інститут почав свою роботу як педагогічний, згодом його було перетворено на вчительський, а потім реорганізовано, як і всі університети і вчительські інститути, в інститут народної освіти. А 14 серпня 1920 року було затверджено "Статут інституту Народної Освіти в м. Житомирі" [2].

Архівні документи, які знаходяться в Державному архіві Житомирської області (фонди Р-31, Р-98), є важливим джерелом дослідження процесу становлення в Житомирі педагогічного інституту, який став важливим осередком національного відродження в регіоні. Предметом публікації є комплекс документів, які відображають процес утворення навчального закладу та розкривають активну участь у цьому процесі П.Н. Абрамовича.

Тексти документів передано зі збереженням орфографії оригіналів.

№ 1.

ПРОТОКОЛ

*1-го Засідання Організаційної Комісії по відкриттю
Житомирського Учительського Інституту*

16 липня 1919 р., м. Житомир

Присутні: Уповноважений Губерніяльного Шкільного Підвідділу по відкриттю Житомирського Учительського Інституту т. Абрамович – Голова Комісії, представник од Шкільного Підвідділу т. Постоев і член Педагогічної Ради Житомирського Учительського Інституту т. Смирнов.

Слухали: 1. повідомлення Голови Комісії про бажані кандидатури на посаду вчителя російської мови й письменства в Житомирському Учительському Інституту.

Ухвалили: 1. запросити на посаду вчителя російської мови і письменства в Житомирському Учительському Інституту т. Ненадкевича

Слухали: 2. Повідомлення Голови Комісії про кандидатуру на посаду вчителя історії України т.т. Хотинського Якімаха та Лятошинського

Ухвалили: 2. запросити на посаду вчителя історії України в Житомирському Учительському Інституті т. Фотинського

Слухали: 3. внесення т. Смирнова про кандидатуру т. Губаржевської Клінгбейль на посаду лікаря Житомирського Учительського Інституту;

Ухвалили: 3. запросити на посаду лікаря і члена Педагогічної Ради Інституту вчителя історії України в Житомирському Учительському Інституті т. Губаржевської Клінгбейль, по що її повідомити.

Підписалися:

Голова Комісії

Представник Губерніяльного Шкільного Підвідділу

Секретарь Комісії

№ 2.

ПРОТОКОЛ

*II-го Засідання Організаційної Комісії по відкриттю
Житомирського Учительського Інституту*

19 липня 1919 р., м. Житомир

Присутні: Уповноважений Губерніяльного Шкільного Підвідділу т. Абрамович – Голова Комісії, Члени Педагогічної Ради Інституту т.т. Фотинський, Ненадкевич і Смирнов – секретарь Комісії.

Слухали: повідомлення Голови Комісії про бажані кандидатури на посади вчителів Житомирського Учительського Інституту по предметах:

методики рідної мови – т. Бражникова;
математики – т.т. Михалевича, Касяненко;
педагогіки – т.т. Яновича, Пучковського
географії – т.т. Постова, Якімаха;
природознавства й фізики – т. Кудрицького
співу – т.т. Гайдая, Парфилова;
всесвітньої історії – т.т. Жуковського Лятошинського

Ухвалили: I. запросити на посади вчителів Житомирського Учительського Інституту по

предметах:
педагогіки – т. Яновича;
математики – т.т. Касяненка, Михалевича;
всесвітньої історії – т. Жуковського
методики рідної мови – т. Бражникова;
географії – т. Постоева;
природознавства й фізики – т. Кудрицького
співу – т. Гайдая;

Перше Засідання Педагогічної Ради Житомирського Учительського Інституту постановлено скликати на 18 липня б. р. об 11 годині ранку в помешканні Житомирської Учительської Семинарії.

Голова Комісії
Члени комісії
Секретарь

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 4, арк. 20-20 зв.

№ 3.

ПРОТОКОЛ

Засідання Педагогічної Ради Житомирського Учительського Інституту

19 липня 1919 р., м. Житомир

Присутні: Члени Педагогічної Ради Інституту т.т. Хотинський, Кудрицький, Касяненко, Бражников, Смирнов, Ненадкевич, Янович

Слухали: I. Внесення Секретаря Організаційної Комісії по відкриттю Житомирського Учительського Інституту т. Смирнова по кандидатуру т. Абрамовича на посаду вчителя українського письменства.

Ухвалили: I. Запросити т. Абрамовича на вказану посаду.

II. Переведено вибори тимчасового президіуму Педагогічної Ради закритим голосуванням. Обрані: т.т. Абрамович – тимчасово виконуючим обов'язки Голови Педагогічної Ради Інституту (за – 7, проти – 1); Бражников – т.в.о. Товариша Голови і Смирнов – т.в.о. Секретаря – одноголосно.

III. Слухали: повідомлення тов. Смирнова і тов. Касяненка про перевод до Житомира Кишиньовського Учительського Інституту і його теперішнє правне становище.

III. Постановили: Просити Шкільний Підвідділ а) послати до Накомпросу телеграфне повідомлення про організацію Педагогічної Ради Інституту і про внесення його в обрахунок держави, б) вирядити до Києва делегацію в справі Інституту з одного представника Підвідділу і одного представника від Педагогічної Ради – т. Абрамовича.

ІУ. Слухали: Повідомлення т. Касяненко про положений в основу майбутньої організації Інституту принцип обслуговування шкільних потреб чотирьох головніших національностей Волині.

ІУ. Постановили: прийняти до відома.

Підписалися:

Т.в.о. товариша Голови Педагогічної Ради

Члени Педагогічної Ради

Т.в.о. секретаря

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 4, арк. 21.

№ 4.

НАКАЗ № 91/198

*Волинського губернського комітету робітничо-селянської оборони по Губвідділу Наросвіти
[напечатан в "Известиях" № 25 от 16 октября 1919 г.]*

16 жовтня 1919 р., м. Житомир

1. Существующие до сего времени 2-годичные курсы для подготовки учителей высших начальных училищ упраздняются с 15 окт., а слушатели сих курсов по желанию переходят на соответствующие курсы открывающегося Института.
2. Рабоче-крестьянское правительство, озабочиваясь подготовкой школьных работников, соответствующих требованиям Единой Трудовой Школы, открывает в г. Житомире Пед. Институт по плану наработанному Наркомпросом и поручает временному Педаг. Совету Института начать занятия с 16 сего октября.
3. Преподаватели второго курса указанных в п.1 настоящего приказа Педаг. Курсов, до конца учебного года, входят в Педаг. Совет Института.

Председатель Комобороны

М.Весняев

Заведывающий отделом Наробраза

Д.Рубинштейн

За секретаря комобороны

(подпись)

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 4, арк. 23.

№ 5.

Оголошення про чергові збори Педагогічної Ради

20 жовтня 1919 р., м. Житомир

Прошу т.т. преподавателей Житомирского Учительского Института пожаловать на очередное Собрание Педагогического Совета 21 октября (во вторник) – в 1 час дня по сов. времени в помещении библиотечной секции Народообраза. Программа – 1) прием новых слушателей 2) обсуждение вопроса о новых преподавателях и о распределении лекций и 3) текущие дела.

Врем. исп. об. Председателя Педагогич. Совета

П.Абрамович

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 4, арк. 26.

№ 6.

Телеграма в Москву до Наркомосвіти про відкриття в Житомирі Педагогічного інституту [послана 18. 10. 1919 г.]

18 жовтня 1919 р., м. Житомир

16 октября Волынским Губнаробразом открыт Житомире Педагогический Институт. Просим ввести новую высшую школу общую финансовую сеть институту распорядиться об открытии кредитов и высылке печатных письменных инструкций. Ждем телеграфного ответа.

Председатель Волгубкомобороны

Заволгубнаробразом

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 4, арк. 53.

№ 7.

Список викладачів Педагогічного інституту

25 жовтня 1919 р., м. Житомир

Товарищу заведуючому Волинским губернским отделом Народобраза.

Представляю список преподавателей Педагогического института

1. Абрамович, Петр Никондрович – украинский язык и литература (временно исполняет обязанности председателя Педагогического Совета.)
2. Бражников, Евгений Семёнович – методика родного языка и методология истории литературы (временно исполняет обязанности товарища председателя Совета)
3. Гайдай, Михаил Петрович – преподаватель пения.
4. Жуковский Пётр Эдуардович – преподаватель русской истории. Он же организатор лекций на польском языке, если понадобится.
5. Ивановский, Анатолий Алексеевич – преподаватель всеобщей истории.
6. Касьяненко, Павел Иванович – арифметики и геометрии.
7. Кудрицкий Михаил Петрович – физики.
8. Михалевич, Николай Андроникович – алгебры и методики арифметики.
9. Ненадкевич, Евгений Александрович – истории украинской литературы.
10. Постаев, Павел Григорьевич – географии.

ДАЖО. – Ф. Р-98, оп. 1, спр. 5, арк. 30.

Список використаних джерел та літератури

1. Див.: Ювілейна книга: Житомирському державному університету імені Івана Франка – 85 років: Історичний нарис. – Ж.: Косенко, 2004. – 232 с.; Вербіленко Г.А. Передумови заснування Волинського інституту народної освіти в Житомирі // Житомир в історії Волині і України. Тези Всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. Житомир. 7-10 вересня 1994 р. – Житомир, 1994. – С. 56-60; Кузьмін О.С. Житомирському педагогічному – 75. // Житомир в історії Волині і України. Тези Всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. Житомир. 7-10 вересня 1994 р. – Житомир, 1994. – С. 60-62.
2. Ювілейна книга... – С. 33-35; Вербіленко Г.А. Вказ. праця. – С. 59; Кузьмін О.С. Вказ. праця. – С. 60-61.

SUMMARY

The article contains the documents which highlight the history of Ivan Franko Zhytomyr State University organization in 1919.

Key words: *Zhytomyr State University named after Ivan Franko, documents, Zhytomyr Region State Archives, lecturers, records of proceedings.*